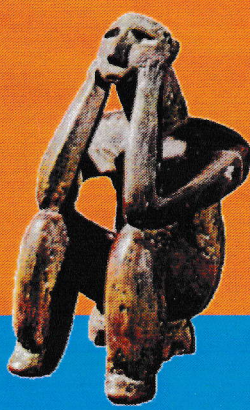
III 27203

Filosofia dreptului sau dreptul ca filosofie

– ediţia a III-a, revăzută şi adăugită–

ION CRAIOVAN

PRO UNIVERSITARIA

II 27203d 1

Ion CRAIOVAN

FILOSOFIA DREPTULUI
sau
DREPTUL CA FILOSOFIE

Ediția a III-a,
revăzută și adăugită

C-2899965

289996
UNIVERSITATEA
"DUNĂREA DE JOS" GALAȚI
BIBLIOTECĂ 2

PRO UNIVERSITARIA 2024
BUCUREȘTI

CUPRINS

Prefaţă la ediţia a III-a 11

Cuvânt-înainte (la prima ediţie) 13

Argument pentru filosofia dreptului – idei din labirintul juridic 19

I. ORIZONTUL FILOSOFIEI ŞI LUMINAREA SPORITĂ A DREPTULUI 23
§1. Filosofia ca mişcare liberă a spiritului 23
§2. Filosofie şi ştiinţă 24
§3. Filosofie şi drept. Obiectul şi problematica filosofiei dreptului 25
§4. Filosofia dreptului şi teoria generală a dreptului. Simbioză şi profiluri distincte 28

II. ORDINEA ÎN LUME ŞI ORDINEA ÎN DREPT 33
§1. Normă şi societate 33
§2. Ordinea normativă şi sistemul normativ social 34
§3. Ordinea juridică – ordine normativă specifică 36
3.1. Unele exigenţe formale şi informale ale normei juridice 38
§4. Ordinea morală şi ordinea juridică 40
§5. Dreptul şi religia. *Homo religiosus*. Religie şi religii 43
5.1. Iudaismul 44
5.2. Creştinismul 44
5.3. Islamismul 45
5.4. Hinduismul 46
5.5. Budhismul 46
5.6. Drept şi religie. Evoluţia raporturilor dintre normele juridice şi normele religioase 47

III. DREPTUL PRINTRE CULTURI ŞI CIVILIZAŢII 49
Secţiunea I. Antichitatea 54
§1. Dreptul în Mesopotamia. Codul lui Hammurabi 54
§2. Dreptul în Egiptul Antic. Despre procedura de judecată 56
§3. Dreptul şi justiţia în India Antică. „Legile lui Manu” 57
§4. Dreptul în China Antică. Unele particularităţi ale regimului juridic chinez 59
§5. Dreptul în Antichitatea greacă. Polisul – oraşul-stat. Democraţia ateniană şi justiţia 61
§6. Dreptul în Antichitatea romană. Diviziunile şi izvoarele dreptului roman 63
6.1. Diviziunile dreptului roman 65
6.2. Izvoarele dreptului roman 65
6.2.1. Legea celor XII table 66
6.2.2. Jurisprudenţa 67
6.2.3. Alte izvoare ale dreptului roman 68

Secţiunea a II-a. Evul Mediu 69
§1. Secvenţe juridice medievale 69
§2. Tribunalul inchiziţiei 71
§3. Tribunalele secrete 72
Secţiunea a III-a. Marile sisteme de drept în epoca modernă şi contemporană 73
§1. Criterii şi tipologie 73
§2. Marele sistem de drept romano-germanic 74
2.1. Dreptul românesc 77
2.2. Dreptul cutumiar şi ideea de justiţie la români 78
2.3. R. Vulcănescu, Etnologie juridică 79
§3. Marele sistem de *common-law* 137
3.1. Common-law în Anglia 138
3.2. Dreptul Statelor Unite ale Americii 140
§4. Dreptul Uniunii Europene – realitate tipologică contemporană 141
§5. Marele sistem de drept „socialist" 146
§6. Sistemele juridice religioase şi tradiţionale 147
6.1. Dreptul musulman 148
6.2. Dreptul hindus 149
6.3. Dreptul japonez tradiţional 150
6.4. Dreptul african cutumiar 150

IV. MOMENTE DIN FILOSOFIA DREPTULUI CA ISTORIE 152
Secţiunea I. Din Antichitate 152
A. GÂNDITORI 152
§1. Moise (sec. XV sau XIII î.Ch.) 152
§2. Solon (640-558 î.Ch.) 154
§3. Socrate (469-399 î.Ch.) 155
§4. Platon (427-347 î.Ch.) 156
4.1. Criton 159
§5. Aristotel (384-322 î.Ch.) 160
5.1. Etica nicomahică 162
§6. Cicero (106-43 î.Ch.) 164
6.1. Despre legi 165
Secţiunea a II-a. Din Evul Mediu 167
§1. Aureliu Augustin (354-430) 167
§2. Toma d'Aquino (1228-1274) 167
Secţiunea a III-a. Din epoca modernă 169
§1. Machiavelli (1469-1527) 169
§2. Jean Bodin (1530-1596) 170
§3. Hugo Grotius (1583-1645) 171
§4. Thomas Hobbes (1588-1679) 172
§5. John Locke (1623-1704) 173
§6. Dimitrie Cantemir (1673-1723) 174
6.1. Despre adevăr istoric, identitate de neam şi juridicitate – Pridoslovie, Hronicul romano-moldo-vlahilor 177
§7. Charles Montesquieu (1689-1755) 181
7.1. Despre spiritul legilor 182
§8. Jean Jacques Rousseau (1712-1778) 183

§9. Immanuel Kant (1724-1804) ... 184
9.1. Scrieri moral-politice ... 188
§10. Georg Wilhelm Friedrich Hegel (1770-1831) ... 190
10.1. Principiile filosofiei dreptului ... 192
§11. Friedrich Karl von Savigny (1779-1861) ... 194
§12. Rudolf von Ihering (1818-1892) ... 195
12.1. Lupta pentru drept ... 196
Secţiunea a IV-a. Din epoca contemporană ... 198
A. Gânditori ... 198
§1. Emile Durkheim (1858-1917) ... 198
§2. Eugen Ehrlich (1862-1922) ... 199
§3. François Gény (1861-1954) ... 200
§4. Nicolae Titulescu (1882-1941) ... 202
§5. Mircea Djuvara (1886-1944) ... 203
§6. Giorgio Del Vecchio (1878-1970) ... 205
6.1. Justiţia ... 206
§7. Hans Kelsen (1881-1973) ... 208
7.1. TEORIA GENERALĂ A STATULUI ... 211
§8. Jean Carbonnier (1908-2003) ... 213
§9. H.L.A. Hart (1907-1992) ... 214
§10. J. Rawls (1920-2002) ... 216
§11. Jürgen Habermas (1929-) ... 218
§12. Jacques Derrida (1930-2004) ... 220
B. ŞCOLI ŞI CURENTE ÎN UNIVERSUL JURIDIC ... 221
§1. Şcoala dreptului natural ... 222
§2. Idealismul în drept ... 223
§3. Şcoala istorică a dreptului ... 225
§4. Orientarea biologică în drept ... 225
§5. Pozitivismul în drept ... 226
5.1. Utilitarismul ... 226
5.2. Pozitivismul sociologic ... 227
5.3. Pozitivismul pragmatic ... 227
5.3.1. Realismul juridic american ... 227
5.3.2. Realismul juridic scandinav ... 228
5.4. Pozitivismul analitic ... 229
§6. Postmodernismul juridic ... 230

V. ONTOLOGIE ŞI DEZIRABILITATE ÎN DREPT. IDENTITATEA ŞI FINALITĂŢILE DREPTULUI ÎN LUME ... 233
§1. Identitatea dreptului reflectată în definiţiile dreptului ... 233
§2. Factorii de configurare a dreptului. Despre fundamentele dreptului ... 237
§3. Esenţă, conţinut şi formă în drept ... 238
§4. Principiile dreptului ... 240
§5. Scop, ideal şi funcţie în drept ... 243
§6. Finalităţile dreptului ... 248

VI. SOCIETATE ŞI DREPT. DE LA CUNOAŞTEREA SOCIALULUI LA SOCIALITATEA DREPTULUI ... 255
§1. Societate şi societate globală ... 255

§2. Dreptul în societatea globală. Modernism, postmodernism şi construirea viitorului juridic ... 257
§3. Dreptul global şi statutul universal al judecătorului ... 261
§4. Cunoaşterea socialului din perspectiva juridicităţii ... 262
4.1. Ştiinţă a naturii şi ştiinţă socială. Monism sau dualism metodologic? ... 262
4.2. Particularităţile ştiinţelor sociale ... 263
4.3. Cunoaşterea în ştiinţele sociale ... 264
4.4. Natura socială a dreptului. Paradigme care privesc explicaţia socialului ... 266
4.4.1. Paradigme interacţioniste de tip marxian ... 267
4.4.2. Paradigme interacţioniste de tip tocquevillian ... 267
4.4.3. Paradigme de tip mertonian ... 268
4.4.4. Paradigme de tip weberian ... 268
4.4.5. Paradigme hiperfuncţionaliste ... 269
4.4.6. Paradigme hiperculturaliste ... 269
4.4.7. Realismul totalitar ... 269
4.4.8. Determinismul metodologic ... 270
§5. Putere politică, drept şi stat de drept ... 271
5.1. Statul de drept – percepţii, definiţii şi trăsături definitorii ... 272
5.2. Statul de drept – idee, modele şi construcţie ... 275
5.3. Existenţa contemporană a statului de drept între dificultăţi şi perspective ... 276

VII. PERSPECTIVA EPISTEMOLOGICĂ. CUNOAŞTERE ŞI RAŢIONALITATE ÎN DREPT ... 278
§1. Cunoaştere comună şi cunoaştere ştiinţifică. Evoluţii şi modele ... 278
1.1. Modelul clasic de întemeiere a ştiinţei ... 281
1.2. Modelul modern de întemeiere a ştiinţei ... 281
1.2.1. Raţionalismul ... 282
1.2.2. Empirismul ... 282
§2. Abandonarea modelului întemeierii şi poziţia raţionalismului critic ... 283
§3. Concepţia standard a teoriilor ştiinţifice bazate pe experienţă ... 284
§4. Abordarea holistă a teoriei ştiinţei ... 286
§5. Modelul paradigmă al ştiinţei ... 286
§6. Despre spiritul ştiinţific contemporan ... 287
§7. Perspective, forme şi niveluri de cunoaştere juridică ... 289
§8. Drept, juridicitate, fenomen juridic ... 292
§9. Sistemul ştiinţelor juridice. Implicaţii privind obiectul cunoaşterii juridice ... 294
§10. Statutul epistemologiei juridice ... 296
§11. Raţionalitatea ştiinţifică în aria juridicităţii ... 299

VIII. METODOLOGIA ÎN DREPT ... 302
§1. Metodologia ca temă de reflecţie în doctrina juridică românească ... 302
§2. Metodele şi metodologiile în câmpul filosofiei şi ştiinţei ... 307
2.1. Metoda – semnificaţii şi evoluţii conceptuale ... 307
2.2. Abordări privind metoda în filosofia contemporană ... 309
2.2.1. O hermeneutică particulară – interpretarea juridică ... 312
2.3. Metodele în drept ... 315
2.3.1. Metoda logică ... 315
2.3.2. Metoda istorică ... 320

2.3.3. Metoda sociologică 325
2.3.4. Metoda informaţională 330
2.3.5. Metoda sistemică 335
§3. Orizonturi şi opţiuni metodologice în filosofie şi ştiinţă 339
§4. De la „metodologia-labirint" la abordarea selectivă a regulilor metodologice în cercetarea juridică 344
§5. Despre validitatea cunoaşterii juridice 348
5.1. Despre sensurile validităţii 348
5.2. Logică, argumentare şi validitate în domeniul juridic 349
5.3. Cunoaştere adevărată – cunoaştere validă. Criteriile şi semnificaţiile adevărului din perspectiva validării demersului ştiinţific 353
5.4. Pluralitatea criteriilor de validare şi demersul ştiinţific în domeniul juridic 356

IX. DIMENSIUNEA PRAXIOLOGICĂ. CERCETARE ŞI CREAŢIE ÎN ŞTIINŢA ŞI FILOSOFIA DREPTULUI 359
§1. Proiectarea cercetării ştiinţifice în drept 359
1.1. Cercetarea ştiinţifică şi acţiunea socială eficientă 363
1.2. Cercetarea ştiinţifică – cunoaştere ştiinţifică în acţiune. Schiţa proiectului epistemologic tradiţional 363
1.2.1. Problema ştiinţifică 363
1.2.2. De la ipoteza ştiinţifică la teoria ştiinţifică 365
§2. Abordări şi tipuri în cercetarea ştiinţifică a dreptului 367
2.1. Cercetarea de tip socio-juridic 367
2.2. Proiectul de cercetare în domeniul filosofiei dreptului 372
§3. Atitudinea metodologică şi creativitatea în cercetarea ştiinţifică 375

X. CENTRALITATEA OMULUI ÎN FILOSOFIA DREPTULUI. *HOMO JURIDICUS* – DIMENSIUNEA JURIDICĂ A EXISTENŢEI UMANE 378
§1. Omul, sensul vieţii şi fericirea – eternele încercări ale demersului filosofic. Idei filosofice şi reflexe juridice 378
§2. *Homo juridicus* – ipostaze 383
§3. Homo juridicus şi inteligenţa artificială (AI – Artificial Intelligence) 387

XI. AXIOLOGIA DREPTULUI – DREPTUL ŞI VALORILE SOCIALE 394
§1. Scurtă incursiune în lumea valorii 394
§2. Pluralismul valorilor sociale 397
§3. Despre perspectiva axiologică sistemică 398
§4. Drept şi valoare 399
4.1. Norma juridică şi valoarea 400
4.2. Faptul juridic şi valoarea 401
4.3. Raportul juridic şi valoarea 402

XII. UN POSIBIL SISTEM VALORIC CARE ORIENTEAZĂ DREPTUL 403
§1. Adevărul juridic 403
1.1. Dimensiunile adevărului 403
1.2. Statutul axiologic al adevărului 405
1.3. Adevăr şi juridicitate 406
§2. Libertatea din perspectiva juridicităţii 408

2.1. Ideea de libertate şi coordonatele ei valorice 408
2.2. Libertate şi drept 409
§3. Justiţia 411
3.1. Despre fundamentele filosofice ale dreptăţii 411
§4. De ce avem dreptul să impunem dreptatea? 415
§5. Poate statul să impună dreptatea? 419
5.1. Justiţia – valoare originară a dreptului 420
§6. Securitatea juridică 428
§7. Binele public 428
§8. Demnitatea umană – expresie valorică sincretică a finalităţilor dreptului 429

XIII. ESTETICA ÎN LUMEA JURIDICĂ 431
§1. Estetica creaţiei mitice. Despre geneza justiţiei şi a dreptului în mitologiile lumii 431
1.1. Făuritorii de monumente legislative 444
1.2. Fiat justitia pereat mundus! Procesul de la Nürnberg 446
§2. Comicul în lumea juridică 446
2.1. De la sobrietatea maximei juridice la umor în lumea juridică 447
2.2. Valenţele mnemotehnice ale umorului şi studiul dreptului 448
§3. Grotescul judiciar. Procesele intentate animalelor 451
§4. Tragicul injustiţiei. Câteva erori judiciare 452
§5. Sublimul justiţiei în doctrină şi în judecata divină 456

APPENDIX 459
§1. Studii de filosofie şi teorie a dreptului ale autorului 459
1.1. Simbolistica dreptului şi justiţiei 459
1.2. Juristul şi atitudinea sa metodologică 462
1.3. Despre identitatea contemporană a dreptului 467
1.4. Cunoaşterea juridică între doctrină şi ştiinţă 473
1.5. Demersul ştiinţific în drept 478
1.6. Raţionalitatea în drept 489
1.7. Cunoaşterea juridică integrativă 502
1.8. Despre filosofia dinăuntrul normelor juridice 508
1.9. Despre identitatea şi raţiunea de a fi a filosofiei dreptului 511
1.10. Valorile juridice ca resurse ale armoniei societăţii globale 531
1.11. Interpretare şi hermeneutică în drept 535
1.12.. Afectivitatea în drept 539
1.13. Drept şi justiţie întru umanitate 546
1.14. Congresul mondial de filosofie a dreptului din România 558
§2. Câteva contribuţii teoretice şi repere ale profilului doctrinar al autorului 566
§3. Certificate şi distincţii 569

BIBLIOGRAFIE SELECTIVĂ 575